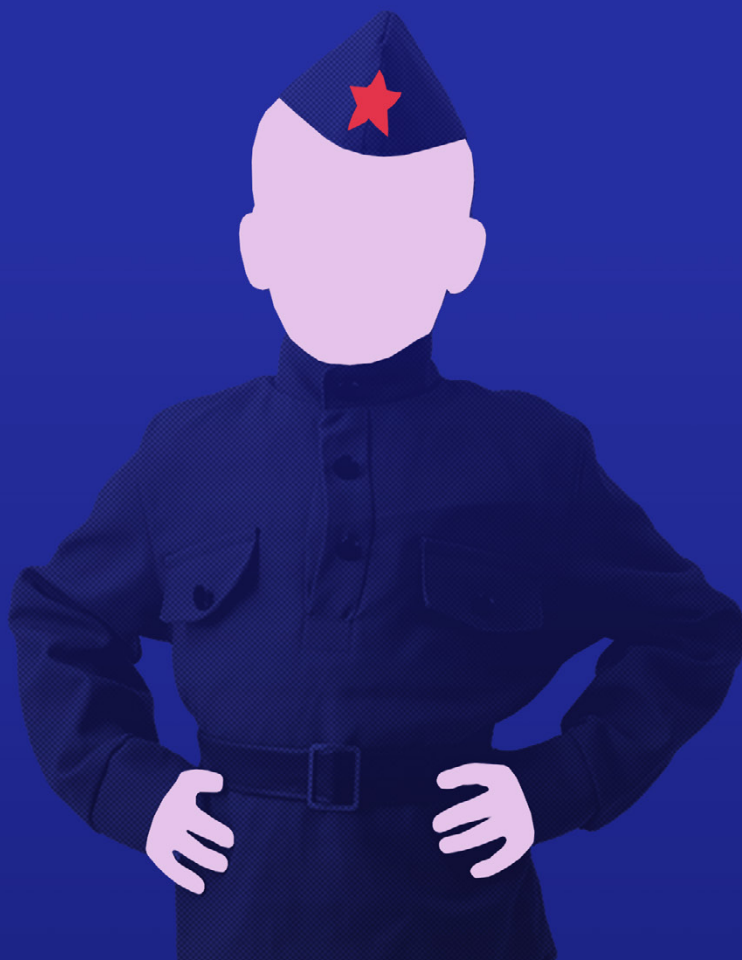

Моніторинговий звіт “УНІВЕРСАЛЬНИЙ СОЛДАТ”

Київ, листопад 2022

Автори: Марія Суляліна, Олег Охредько

Літературна редакція: Марина Будзар

Верстка та дизайн: Максим Афанасьєв

Моніторинговий звіт “Універсальний солдат” або освіта як знаряддя Росії на окупованому півдні України” / М. Суляліна, О. Охредько, – Київ: ЦГП “Альменда” 2022. – 23 с.

Моніторинговий звіт “Універсальний солдат” або освіта як знаряддя Росії на окупованому півдні України” підготовлений у рамках проекту «Термінова підтримка ЄС для громадянського суспільства», що впроваджується ICAP Єднання за фінансової підтримки Європейського Союзу.

Зміст цього документа є виключною відповідальністю ГО Центр Громадянської Просвіти «Альменда» і не обов’язково відображає позицію Європейського Союзу.

Центр громадянської просвіти «Альменда» (ЦГП «Альменда») – громадська організація, зареєстрована в Ялті 2011 року. До 2014 року пріоритетним напрямком діяльності організації була просвіта в сфері прав людини. В 2014 році через окупацію Криму організація змушена була переїхати до Києва. На сьогодні пріоритетними напрямками діяльності організації є забезпечення систематичного збору точної, своєчасної, перевіреної інформації про brutальні порушення, вчинених щодо дітей в ситуаціях збройного конфлікту.

Для підготовки моніторингових звітів ЦГП «Альменда» керується принципами об’єктивності, достовірності та своєчасності.

Детальніше про Центр громадянської просвіти «Альменда»:

<http://almenda.org>

Контакти для зауважень і пропозицій

Електронна пошта: almenda.ngo@gmail.com

РЕЗЮМЕ

Російська Федерація продовжує цілеспрямовану політику знищення української ідентичності та мілітаризації дітей, які залишились на окупованих територіях України. Дії РФ спрямовані на повну асиміляцію населення окупованих територій та формування у дітей бажання підтримувати збройні сили Російської Федерації, включно із добровільним вступом в армію РФ за досягнення ними відповідного віку.

У листопаді на окупованих територіях тривали ініційовані РФ заняття «Уроки про важливе», спрямовані на формування у українських дітей патріотичних почуттів до Російської Федерації. Так само продовжується проведення тематичних заходів, під час яких дітей вчать основам військової справи. Окупаційна влада організовує зустрічі дітей з учасниками російсько-української війни, основною метою яких є формування героїчного образу військовослужбовців ЗС РФ, у школах встановлюються меморіальні дошки, присвячені загиблим військовослужбовцям.

Серед подій, що мали місце в листопаді, варто зазначити анонсування запровадження до обов'язкової шкільної програми курсу початкової військової підготовки, проведення в молодіжному центрі «Сэлэт-Ак Барс» тематичної зміни – «Школа юних командирів» (дата проведення: 31.10 – 4.11), реалізацію проєкту «Діалог на рівних», за програмою якого відбуваються зустрічі дітей з учасниками російсько-української війни. Окрім того, в листопаді Російська Федерація відкрила регіональні відділення російського військово-патріотичного руху «Юнармія» в окупованих Донецькій, Луганській, Херсонській і Запорізькій областях.

Дії Росії, зафіксовані в цьому моніторинговому звіті, є порушеннями:

- статті 26 Загальної декларації прав людини, яка встановлює, що освіта має спрямовуватися на повний розвиток людської особи та збільшення поваги до прав людини й основних свобод. Освіта має сприяти взаєморозумінню, толерантності та дружбі між усіма народами, расовими чи релігійними групами;

- статті 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, що теж актуалізує питання освіти;
- статті 20 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, де закріплено, що будь-яка пропаганда війни має бути заборонена законом;
- статті 29 Конвенції про права дитини, яка вказує на те, що освіта дитини має спрямовуватися на підготовку її до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок і дружби між усіма народами, етнічними, національними та релігійними групами, а також особами з корінного населення;
- статей 38, 39 Конвенції про права дитини, що унормовують захист дітей в умовах війни;
- статті 50 Конвенції про захист цивільного населення під час війни (Четверта Женевська Конвенція), що забороняє державі-окупанту, зокрема, заносити дітей до списків підконтрольних їй формувань або організацій.

МЕТОДОЛОГІЯ

Цей моніторинговий звіт охоплює період 1 – 30 листопада 2022 року.

Сфери дослідження: мілітаризація дітей на окупованих територіях, залучення дітей до дій, спрямованих на підтримку збройної агресії РФ проти України, знищення української ідентичності, асиміляція населення окупованих територій, руйнація української системи освіти.

Географія: тимчасово окуповані території Запорізької, Херсонської областей, Автономної Республіки Крим і міста Севастополь.

Моніторинг базується на відомостях:

- органів державної влади України;
- звітів громадських організацій;
- відкритих джерел тимчасово окупованих територій, а саме:
 - інформації, розміщеній на офіційних сайтах і на офіційних сторінках у соціальних мережах (разом із мережею ВКонтакте) так званого «міністерства освіти тимчасово окупованої території»;

- офіційних статистичних даних Російської Федерації;
- інформації, розміщеній на сайтах загальноосвітніх шкіл тимчасово окупованих територій;
- публікаціях місцевих ЗМІ тимчасово окупованих частин Херсонської, Запорізької областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополь;
- інформації, оприлюдненій у соціальних мережах.

ОБМЕЖЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ:

Для цього дослідження автори використовували лише доступні для них джерела. Робота з джерелами й аналіз інформації тривали до 15 грудня 2022 року.

Інформація та повідомлення, які не вдалось верифікувати станом на дату публікації звіту, не увійшли до цього моніторингового огляду.

Для написання звіту авторами були використані дані, віднайдені в соціальній мережі «Вконтакте». Це зумовлено тим, що після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України більшість інформації від представників окупаційної влади опубліковано саме в цій соціальній мережі, тому вона зараз є фактично єдиним можливим джерелом доступу для отримання необхідних відомостей.

Інформація, репрезентована у цьому звіті, має за мету фіксацію злочинів Російської Федерації та боротьбу з поширюваною нею дезінформацією.

ОКУПОВАНА ТЕРИТОРІЯ АР КРИМ ТА МІСТА СЕВАСТОПОЛЬ

ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Система формальної та неформальної освіти, як і раніше, є основним інструментом викоренення української та формування російської ідентичності у дітей та молоді, котрі проживають в окупованому Криму.

Позиція Російської Федерації переконливо унаочнюється виступами голови окупаційної Державної ради Криму Володимира Константинова.

*«Українського народу як окремого етносу немає. За великим рахунком, усі, кого ми називаємо «українцями», — це росіяни, як жителі Пскова чи Курська. Або, скажімо, сибіряки. Причому, українці навіть не субетнос російського народу, оскільки на території України існує кілька російських субетносів, штучно об'єднаних під загальною вивіскою “українці”».*¹

1 [джерело](#)

В. Константинов.

*«Сьогодні особливу увагу варто приділяти патріотичному вихованню молоді. Державна Рада займається цим питанням. [.....]. Для нас головна мета — виховати гармонійну особистість, людину, яка любитиме свою Батьківщину (їдеться про Російську Федерацію. — М. С., О. О.), знатиме її історію».*²

2 [джерело](#)

В. Константинов.

Заперечення існування українців як етносу та акцентування уваги на вихованні патріотів Російської Федерації – на цих складниках фокусується робота Російської Федерації та окупаційної адміністрації в сфері освіти на окупованих територіях України.

Зокрема, 17 листопада в Євпаторії відбувся семінар для методистів, фахівців муніципальних методичних служб, котрі опікуються дошкільною освітою, керівників ресурсних центрів на тему «Розвиток пізнавальної активності дітей **дошкільного віку у межах патріотичного виховання**».³

3 [джерело](#)

Неабияке ідеологічне навантаження в цьому контексті мають запроваджені РФ щотижневі заняття «Розмови про важливе». У листопаді уроки були об'єднані спільною темою «єднання». Як-от, у листопаді відбулося 4 заняття:

- 7 листопада – тема заняття «День народного єднання»;
- 14 листопада – тема заняття «Ми різні, ми разом»;
- 21 листопада – тема заняття «День матері»;
- 28 листопада – тема заняття «Символи Росії».⁴

4 [джерело](#)

На уроках дітям не лише нав'язують російську ідентичність, а й поширюють у їхній свідомості наратив підтримки війни, розв'язаної Російською Федерацією проти України в 2014 році.

*«Нам сьогодні як ніколи важливо, щоб і діти, і батьки почувалися консолідованим суспільством. Що ми громадяни своєї країни, ми любимо свою Батьківщину, ми пишаємося, і ми обов'язково підтримуватимемо наших військовослужбовців, які сьогодні захищають нашу Батьківщину, як колись у 1612 році Мінін та Пожарський зібрали народне ополчення. І це єднання народу дозволило нашу землю звільнити від загарбників. Історичні паралелі є абсолютно очевидними».*⁵

5 [джерело](#)

Лариса Сулима,

*Представниця окупаційної адміністрації,
так звана в.о. директора Департаменту освіти та науки Уряду Севастополя*

До проведення занять також залучають і священників російської православної церкви.

заняття «Ми різні, ми разом», 14 листопада, м. Севастополь ⁶

6 джерело

Також триває програма «Земський вчитель,» за програмою якої педагоги з Російської Федерації переїжджають на територію окупованого Криму для викладання в кримських школах. Приміром, за інформацією, озвученою Сергієм Аксьоновим в 2022 році, 31 особа взяла участь у програмі для викладання в школах Криму.⁷ Окрім того, в цьому році програмою скористались не лише викладачі з Російської Федерації, а й викладачі з окупованих територій Донецької області.

7 джерело

Засобом насадження російської ідентичності є й неформальна освіта. Як-от, з 3 до 23 листопада відбувалася тематична зміна «Сила в правді» в дитячому центрі «Орлятко». Міністр освіти РФ Сергій Кравцов зазначив, що завдання зміни – «згуртувати в одному русі школярів, які цікавляться історією нашої країни, надати їм широкі можливості для участі у численних просвітницьких проектах, реалізації нових ідей та ініціатив. Все це допитливі, активні діти, які люблять свою Батьківщину, справжній приклад для однолітків».⁸

8 джерело

МІЛІТАРИЗАЦІЯ

У листопаді з'явилася новина, що Міністерство оборони РФ підтримало ідею запровадження до обов'язкової шкільної програми курсу початкової військової підготовки. Курс пропонується запровадити з наступного навчального року в старших класах шкіл і надати для викладання предмету 140 годин на два роки. До викладання курсу пропонується залучати осіб з бойовим досвідом.

За словами лідера партії «Справедлива Росія – За правду» Сергія Миронова: «Із початком проведення спеціальної військової операції це питання постало особливо гостро. Навіть багато добровольців не мають необхідного досвіду для участі у бойових діях. **Запровадження такого предмету у школах дозволить організувати цілеспрямовану підготовку громадян до можливого протистояння із ворогом**».⁹

9 джерело

Міністр освіти РФ Сергій Кравцов заявив, що підготовка до запровадження курсу вже на фінальній стадії: «Він буде у школах вже з наступного навчального року. Зараз він готується, до 1 січня ми його підготуємо, потім пройде апробація і школи з наступного року можуть його використовувати».¹⁰

10 джерело

Водночас окупаційна влада в Криму вирішила не чекати наступного навчального року, й вже 10 листопада розпорядженням так званого «голови Республіки Крим» Сергія Аксьонова було затверджено «план основних заходів з організації в Республіці Крим навчання громадян початковим знанням у галузі оборони й підготовки з основ військової служби на 2022/2023 навчальний рік».¹¹

11 джерело

У документі передбачено постійну роботу з підготовки методичних матеріалів, створення навчальних пунктів, підготовки викладачів з

ції дисципліни, організації військово-патріотичної роботи зі школярами та **агітаційної роботи із залучення юнаків до військових вузів країни**, спортивних змагань, проведення «Днів призвоника», освітніх екскурсій тощо. Окрім того, у весняно-літній період передбачається проведення навчальних зборів для учнів на базі військових частин із заняттями з вогневого, стройового, тактичного, фізичного вишколу, радіаційного, хімічного й біологічного захисту, військово-медичної підготовки, основ охорони здоров'я.

Одночасно у школах та інших освітніх закладах Криму тривають заходи, спрямовані на мілітаризацію дітей. Як-от, 11 листопада в одному з державних бюджетних освітніх закладів Севастополя – школі №29 – відбулися воєнно-спортивні змагання з нагоди 103-річчя з дня народження М. Калашникова.¹²

12 [джерело](#)

Воєнно-спортивні змагання з нагоди 103-річчя народження М. Калашникова, 11 листопада, м. Севастополь

18 листопада Севастопольське відділення Всеросійського студентського корпусу рятівників і школа № 61 ім. Героя Радянського Союзу О. І. Маринеско уклали угоду про створення шкільного рятувального загону «Маринеско».

Створення шкільного загону є частиною Федерального проекту «Патріотичне виховання громадян РФ» і Всеросійського конкурсу «Навігатори Дитинства» за підтримки Міністерства освіти Російської Федерації, Російського руху школярів і федерального державного бюджетного закладу «Російський дитячо-юнацький центр».¹³

13 [джерело](#)

У листопаді відбулись чергові «посвяти» дітей до лав «Юнармії» та «Російського руху школярів». 24 листопада в Севастополі в Катерининській залі Будинку Офіцерів флоту сталася урочиста посвята учнів ДБОЗ 30Ш № 45, 12, 54, 48, 14, 59, 43, 38, 50, 25, 27, 31, 9, 23, 4, 32, Гімназії 1, ДБОЗ Бухта Козача, Чорноморець, ІРО. До складу організації було зараховано 228 осіб.¹⁴

14 [джерело](#)

Посвята до лав «Юнармії» та «Російського руху школярів»,
24 листопада, м. Севастополь.

А 28 листопада відбулась посвята учнів професійних освітніх закладів міста до лав «Юнармії». Церемонія відбулася у Севастополі, в парку «Патріот». Під час церемонії посвяти дітей вітав учасник російсько-української війни, військовослужбовець 810-ї окремої гвардійської орденна Жукова бригади морської піхоти, молодший сержант Костянтин Горбунов.¹⁵

15 джерело

*Посвята учнів професійних освітніх закладів до лав «Юнармії»,
28 листопада, м. Севастополь.*

Мілітаризація дітей активно триває під час позакласних заходів. Зокрема, з 31.10 до 4.11 в молодіжному центрі «Селэт-Ак Барс», розташованому в смт. Форос, відбувалася **школа юних командирів**.

У «школі» брали участь лідери кадетських і юнармійських класів з усього Криму. Заняття в «школі» передбачали:

- вогневу підготовку;
- заняття на скельному рельєфі;
- заняття в гірсько-лесистій місцевості;
- інженерну підготовку;
- стрйову підготовку;
- медичну підготовку;
- РХБЗ.

Також до дітей за програмою «Діалоги на рівних» запрошували російських військовиків, зокрема учасників війни проти України. Як-от, до дітей запросили героя Російської Федерації Полковника Д.О., героя Російської Федерації Недобєжкіна В.В. й учасників СВО, чиї імена не називалися публічно.¹⁶

16 джерело

«Школа юних командирів», 31.10–4.11.2022, смт. Форос.

Як і раніше, у Криму тривають військово-патріотичні ігри, конкурси, змагання, естафети. Зокрема, 9 листопада відбулась естафета «Захисники Тавриди».¹⁷ В естафеті взяли участь команди коледжів і технікумів Кримського Федерального університету. Естафета складалась з 4-х типів змагань:

- кидання навчальних гранат;
- неповне розбирання-складання АК 74;
- надання першої медичної допомоги й транспортування потерпілого;
- лазерний пейнтбол (лазертаг).

Естафета «Захисники Тавриди», 9 листопада, м. Сімферополь

ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДО ПІДТРИМКИ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Російська Федерація, як і раніше, приділяє значну увагу героїзації війни та військовиків, котрі воюють в сучасній російсько-українській війні.

Це відображається у:

- ▶ **Відкритті меморіальних дошок в школах присвячених військовим збройних сил РФ, які загинули після повномасштабного вторгнення РФ на територію України.**

Приміром, у листопаді було відкрито меморіальну дошку, присвячену Максиму Старовойтову, в школі №23 міста Сімферополь¹⁸, та меморіальну дошку, присвячену Павлу Назарову, в школі с. Кукушкіно, Раздольницького району.¹⁹

18 [джерело](#)

19 [джерело](#)

Важливо зазначити, що Стаття 436-2 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за такі дії, що позиціоновані як «*глюоріфікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України...*».

- ▶ **Проведені освітніх заходів бо реалізації спеціальних проєктів, спрямованих на формування героїчного образу військовиків збройних сил РФ.**

Серед прикладів таких заходів, що відбулися в листопаді, варто відзначити десятигодинний марафон «Знання про героїв», який відбувся 3 листопада та містив у собі графічні новели про героїв так званої «спеціальної операції». Сам марафон фізично відбувався в Москві та Саратові з онлайн-трансляцією. На сторінках освітніх інституцій окупованого Криму дітей активно запрошували долучитись до перегляду марафону.²⁰

20 [джерело](#)

У листопаді в Криму мали місце зустрічі з військовими ЗС РФ і керівниками парамілітарних дитячих організацій за проєктом «Діалог на рівних». Ці зустрічі теж спрямовані на формування героїчного образу військовослужбовців ЗС РФ, учасників російсько-української війни. Зокрем, 18 листопада відбулася зустріч учнів міста Євпаторії з начальником регіонального штабу ВВПОД «Юнармія» Республіки Крим Сергієм Олексійовичем Гаврильчуком. Під час зустрічі С.О. Гаврильчук розповів школярам про свій бойовий досвід, про духовно-моральне виховання, про патріотизм, про так звані «подвиги та героїзм» бійців ЗС РФ в Україні. Окрім того, під час зустрічі значну увагу було приділено тлумаченню завдань та цілей так званої «спеціальної воєнної операції».²¹

21 [джерело](#)

Схожі зустрічі відбулися також і в інших населених пунктах:

- 21 листопада в смт. Чорноморське, на зустрічі виступав герой Російської Федерації Недобіжкін Володимир Володимирович;²²
- 22 листопада в смт. Советське, на зустрічі виступав герой Російської Федерації Полковников Дмитро Олександрович;²³
- 22 листопада в смт. Гвардійське, на зустрічі виступав герой Російської Федерації Полковников Дмитро Олександрович.²⁴

22 [джерело](#)

23 [джерело](#)

24 [джерело](#)

Важливо зазначити, що під час цих зустрічей особлива увага приділяється підготовці молоді «до служіння Батьківщині»²⁵ (у цьому контексті як Батьківщина розуміється Російська Федерація).

25 [джерело](#)

ПРОВЕДЕНІ АКЦІЙ НА ПІДТРИМКУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗС РФ

Продовжувалася акція «Листи солдату».²⁶ Також в листопаді мешканців міста Севастополь, разом з дітьми, закликали долучитися до запису відеозвернень зі словами підтримки військовослужбовцям збройних сил РФ, котрі воюють в Україні.²⁷

26 [джерело](#)

27 [джерело](#)

ПРОВЕДЕННЯ ТЕМАТИЧНИХ ЗАХОДІВ

Серед тематичних заходів можна відзначити відвідування школярами місць «воєнної слави», чому окупаційна адміністрація Криму приділяє значну увагу.²⁸ Також вплив на дітей мають вже узвичаєні культурні заходи, наприклад, Юнармійський бал. 26 листопада в Севастополі відбувся Юнармійський бал, присвячений захисникам Вітчизни. У заході взяли участь курсанти Чорноморського вищого військово-морського училища імені Нахімова, кадети Слідчого комітету та МНС, нахімовці Севастопольського президентського кадетського училища. Під час заходу представник окупаційної адміністрації, сенатор РФ Сергій Колбін вручив медаль «За відвагу» учаснику боїв за Донецький аеропорт Володимиру Шелесту.²⁹

28 джерело

29 джерело

Юнармійський бал, 26 листопада, м. Севастополь.

МІЛІТАРИЗАЦІЯ ДІТЕЙ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ЗАПОРІЗЬКОЇ ТА ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

В листопаді відбулась знакова подія – звільнення частини Херсонської області, разом із Херсоном. Але частина території Херсонської та Запорізької областей досі окупована. І навіть попри те, що Російська Федерація на цій ділянці фронту несе втрати й змушена відступати, на окупованих територіях процеси знищення української ідентичності та мілітаризація дітей лише набирають обертів.

У листопаді відбулося відкриття регіональних відділень російсько-го військово-патріотичного руху «Юнармія» в окупованих Донецькій, Луганській, Херсонській та Запорізькій областях. За словами першого заступника керівника головного штабу «Юнарії» Віктора Каурова:

«Всі заходи будуть сповнені особливого змісту поваги до своєї історії, поваги до подвигу предків та сучасної історії, яка пишеться іменами, прізвищами та по-батькові конкретних людей».³⁰

30 [джерело](#)

Не відходячи від радянських традицій узгоджувати події з річницями чи святами, відкриття регіональних відділень відбулося напередодні російського державного свята Дня Народної Єдності. В Запорізькій області відділення було відкрито в м. Мелітополь, в Херсонській області – у м. Генічеськ.

Під час відкриття регіонального відділення в Генічеську призначений головою херсонського регіонального штабу «Юнарії» Серафім Іванов зазначив:

«Тут у Генічеську ми провели установчу конференцію Херсонського регіонального відділення військово-патріотичного руху «Юнармія». Зустрілися з керівництвом Юнарії, федеральними делегатами, а також хлопцями з Донецької Народної Республіки. Ми займатимемося військово-патріотичною підготовкою дітей Херсонської області [...]. Наше ключове завдання – підготувати молодь та дітей до дорослого життя...».³¹

31 [джерело](#)

Важливо нагадати, що в риторичі лідерів Юнармійського руху основним ворогом є нацисти й фашисти, і саме так Російська Федерація іменує українців. Зокрема, відкриваючи регіональне відділення в Херсонській області, перший заступник начальника Головного штабу «Юнармії» Віктор Кауров заявив:

«Історичний факт стався напередодні Дня народної єдності. Народи Росії відзначають загальну перемогу – визволення Москви від польських інтервентів. Так буде і цього разу – усі разом ми переможемо неофашизм. Сьогодні нові регіони Російської Федерації, з якими ми товаришували, та «Молода Гвардія – Юнармія» набувають нового дихання, у єдності з великою Росією, з дружньою родиною юнармійського руху».

Захід Херсонського регіонального відділення «Юнармії»

Наразі в авторів дослідження нема підтвердженої інформації про кількість дітей, яких окупаційній владі вдалося залучити до участі в Юнармійському русі. Але самий факт відкриття регіональних відділень в окупованій Запорізькій та Херсонській областях засвідчує серйозність намірів РФ мілітаризувати українських дітей, знищивши їхню українську ідентичність.

Окрім того, триває залучення дітей до заходів, спрямованих на формування героїчного образу й психологічну підтримку військовослужбовців збройних сил РФ.

Як-от, діти на окупованих територіях Херсонської та Запорізької областей залучаються до акції «Лист солдату» та інших схожих заходів, за програмою яких вони мають писати або малювати листи зі словами підтримки військовослужбовцям ЗС РФ. Зокрема, схожі заходи відбулися 4 листопада в Мелітополі³² та 21 листопада в школі №1 Скадовська.³³

32 [джерело](#)

33 [джерело](#)

4 листопада,
м. Мелітополь
школа №1,
21 листопада,
м. Скадовськ

У цілому освітні заклади є основним інструментом пропаганди. При-
міром, у листопаді в ДЮСШ №3 Мелітополя відбулася відкрита пер-
шість школи з карате з нагоди присвоєння місту Мелітополь зван-
ня «Місто військової слави».³⁴ Захід відбувся під патронатом партії
«Єдина Росія».

34 джерело

Захід Херсонського регіонального відділення «Юнармії»

А в Генічеську було проведено «урок мужності».³⁵ За інформацією від окупаційної адміністрації, місцеву школу відвідали представники «Юнармії» та спецназу «Гром-2». Під час заходу військові демонстрували зброю та розповідали про свій військовий досвід.

35 [джерело](#)

«Урок мужності», м. Генічеськ.

